

ჩათრევისა და გამოდევნის ეფექტი და მისი გავლენა ადგილობრივ ინვესტიციებზე

დავით სინარულიძე

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი
ასოცირებული პროფესორი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თსუ

საქართველო გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყანაა ღია ეკონომიკით, სადაც 1996 წლიდან პუი-ე-ბის ნაკადები მოედინება. მიუხედავად იმისა, რომ უკანასკნელი 20 წლის განმავლობაში პუი-ებმა საქართველოს ეკონომიკაში მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა, არსებობს უამრავი პასუხგაუცემელი კითხვა, რომელიც მის განსხვავებულ გავლენას ეხება, კერძოდ, ადგილობრივი ინვესტიციების ჩათრევისა და გამოდევნის ეფექტს, რომელიც მიმღებ ქვეყანაში პუი-ების განხორციელების შედეგად ჩნდება. ამგვარად, კვლევის ძირითადი მიზანია პუი-ების მიერ ადგილობრივი ინვესტიციების ჩათრევისა და გამოდევნის პროცესისა და ხარისხის შესწავლა. კვლევის ემპირიული ანალიზი ძირითადად ეხება 1996-2016 წლებში პუი-ებსა და ადგილობრივ ინვესტიციებს შორის კავშირის დადგენას. კვლევის პროცესში გამოყენებული მონაცემები განისაზღვრება ისეთი ცვლადებით, როგორცაა მთლიანი ინვესტიციები, პუი-ებისა და ადგილობრივი ინვესტიციების წილები მშპ-ში, მშპ-ის ზრდის ტემპი. ეკონომეტრიკული მოდელის გამოყენებით შევაფასეთ პუი-ების ადგილობრივ ინვესტიციებზე გავლენის გრძელვადიანი ეფექტი საქართველოში.

საკვანძო სიტყვები: პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები; ეკონომიკური ზრდა; ჩათრევისა და გამოდევნის ეფექტი.

განვითარებად და განვითარებულ ქვეყნებში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების საშუალებით მულტი ნაციონალური საწარმოების ოპერაციების ზრდაზე მრავალმა მკვლევარმა და ანალიტიკოსმა გაამახვილა ყურადღება მიმღებ ქვეყანაზე მათი მოსალოდნელი დადებითი გავლენის გამო. პუი-ებსა და შიდა ინვესტიციებს შორის კავშირი დისკუსიის საგანია. მწვავე დებატები მიმდინარეობს განსაკუთრებით ერთ-ერთი მთავარი საკითხის გარშემო – რამდენად ჩაითრევენ და გამოდევნიან პუი-ები ადგილობრივ ინვესტიციებს. მეორე საკითხია ეკონომიკური ეფექტი, რომელიც შეიძლება გამოიწვიოს პუი-ების საშუალებით ახალი ან დიდი მოცულობის ადგილობრივი ინვესტიციების ჩათრევამ.

პუი-ებს შეუძლია გავლენა იქონიოს ეკონომიკის სტრუქტურულ ტრანსფორმაციაზე. განსაკუთრებით ეს ეხება იმ ქვეყნებს, რომლებმაც საბაზრო ეკონომიკის სწრაფი ფორმირების გზა აირჩიეს. საქართველო გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყანაა ღია ეკონომიკით, სადაც 1996 წლიდან პუი-ების ნაკადები მოედინება. მიუხედავად იმისა, რომ უკანასკნელი 20 წლის განმავლობაში პუი-ებმა საქართველოს ეკონომიკაში მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა, არსებობს უამრავი პასუხგაუცემელი კითხვა, რომელიც მის განსხვავებულ გავლენას ეხება, კერძოდ, ადგილობრივი ინვესტიციების ჩათრევისა და გამოდევნის ეფექტს, რომელიც მიმღებ ქვეყანაში პუი-ების განხორციელების შედეგად ჩნდება.

ამგვარად, კვლევის ძირითადი მიზანია პუი-ების მიერ ადგილობრივი ინვესტიციების ჩათრევისა და გამოდევნის პროცესისა და ხარისხის შესწავლა. კვლევის ემპირიული ანალიზი ძირითადად ეხება 1996-2016 წლებში პუი-ებსა და ადგილობრივ ინვესტიციებს შორის კავშირის დადგენას. კვლევის პროცესში გამოყენებული მონაცემები განისაზღვრება ისეთი ცვლადებით, როგორცაა მთლიანი ინვესტიციები, პუი-ებისა და ადგილობრივი ინვესტიციების წილები მშპ-ში, მშპ-ის ზრდის ტემპი. ჩვენი მიზანია ეკონომეტრიკული მოდელის გამოყენებით ვაჩვენოთ პუი-ების ადგილობრივ ინვესტიციებზე გავლენის გრძელვადიანი ეფექტი საქართველოში.

მრავალ თეორიასა და ემპირიულ კვლევებში ინვესტიციები განიხილება, როგორც ეკონომიკური ზრდის განმსაზღვრელი ფუნდამენტური ცვლადი [1]. პუი-ებს კი ადგილობრივ ინვესტიციებთან შედარებით მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვს ეკონომიკური ზრდაში [4, გვ. 149-162]. მოცემულ კვლევებში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია პუი-ების გავლენის შეფასება ადგილობრივ ინვესტიციებზე.

ნეოკლასიკური თეორიების [11, გვ.65-94] მიხედვით, ეკონომიკური ზრდის ძირითადი მამოძრავებელი ძალაა კაპიტალის აკუმულაცია ერთ მუშაკზე კაპიტალის მოცულობის ოპტიმალური დონემდე (თუმცა, თანხვედრა შესაძლოა ძალიან დიდხანს გაგრძელდეს). პერსპექტივაში ინვესტიციები ეკონომიკური ზრდის ძირითადი დეტერმინანტია, ხოლო საერთაშორისო კაპიტალის ნაკადებს, კერძოდ, პუი-ებს შეუძლია, წარმატებულად შეავსოს ადგილობრივი კაპიტალის მიწოდება და ამით უზრუნველყოს ადგილობრივი საინვესტიციო პროექტების დაფინანსება. გარდა ამისა, პუი-ების გავლენა მთლიან ინვესტიციებზე დამოკიდებულია რამდენიმე ფაქტორზე, კერძოდ, მიმღები ქვეყნის საგარეო პოლიტიკაზე, რომელიც მოიცავს პოლიტიკას პუი-ებთან მიმართებით, ბიზნესგარემოსა და საინვესტიციო კლიმატზე. პუი-ებს შეუძლია უზრუნველყოს მიმღები ქვეყა-

ნა საქონლისა და მომსახურების ფართო არჩევანით, ასევე, უბიძგებს ადგილობრივ ფირმებს გახდნენ მეტად კონკურენტუნარიანები ტექნოლოგიების გადაცემის საშუალებით, რაც, თავის მხრივ, ჩვეულებრივ ზრდის მთლიან ფიქსირებულ კაპიტალს. სხვა მხრივ, პუი-ები ამცირებს საინვესტიციო შესაძლებლობებს ადგილობრივი ინვესტორებისათვის იმ სექტორებში, სადაც სამამულო ფირმებს უჭირთ კონკურენციის გაწევა.

ამგვარად, ქვეყნის ეკონომიკურ ზრდაზე პუი-ების გავლენის შესაფასებლად საჭიროა, შევისწავლოთ მულტინაციონალური საწარმოების საქმიანობის გავლენა ადგილობრივი ინვესტიციების ჩათრევის თუ გამოდევნის კუთხით.

პუი-ების ერთ-ერთი საინტერესო თვისებაა შიგა ინვესტიციების „ჩათრევის“ დიდი შესაძლებლობა. განასხვავებენ პუი-ებსა და შიდა ინვესტიციებს შორის ურთიერთქმედების ორ ძირითად მექანიზმს. სასაქონლო და ფინანსურ ბაზრებზე კონკურენციის სტიმულირებისა და მიმღებ ქვეყანაში ტექნოლოგიური ეფექტიანობის გადიდების საშუალებით მულტინაციონალურ საწარმოებს შეუძლიათ შიგა ფირმების გააქტიურება. [13], [1. გვ.149-162] არსებობს ადგილობრივ ინვესტიციებზე პუი-ების გავლენის სამი შესაძლო მეთოდი: ჩათრევის ეფექტი, გამოდევნის ეფექტი და ნეიტრალური ეფექტი.

პირველი მექანიზმი ეხება სასაქონლო ბაზარზე ურთიერთქმედებას, როდესაც უცხოური ფილიალები ითვისებენ შიგა ბაზრის მოთხოვნის გარკვეულ ნაწილს პირდაპირი კონკურენციის მეშვეობით. შესაბამისად, ადგილობრივი ფირმების მოგება შესაძლოა შემცირდეს, რადგან მულტინაციონალური საწარმოები იტაცებენ მათ საბაზრო წილს. მოგების სერიოზული დანაკარგის შემთხვევაში, ადგილობრივი ფირმები იძულებულნი არიან, შეწყვიტონ ბაზარზე ფუნქციონირება, რასაც მოჰყვება ქვეყნის კეთილდღეობის შემცირება [9, გვ. 80-92]. ასეთ შემთხვევებში, ამგვარი სახის პუი-ების წვლილი მთლიანი კაპიტალის ფორმირებაში შესაძლოა იყო მცირე, ვიდრე თავად პუი-ების ნაკადები. გამოდევნის ეფექტი გამოვლინდა ლათინური ამერიკის ქვეყნებში [1, გვ.142-169] და ბელგიაში [5, გვ. 67-84], რამაც საეჭვო გახადა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების სხვადასხვა თეორია, რაც ამტკიცებს იმ ხედვას, რომ პუი-ების ნაკადების შემოდინება განვითარებად სამყაროში ასოცირდება მთლიანი კაპიტალის ფორმირებასთან. ჩათრევის ეფექტის შემთხვევაში კი პუი-ები ავსებენ ადგილობრივ ინვესტიციებს მიმღებ ქვეყანაში [14, გვ.371-372]. თუ ადგილობრივ ფირმებს გააჩნიათ კონკურენტული უპირატესობა, მთლიანი წმინდა ეფექტი კაპიტალის აკუმულაციაზე შეიძლება დადებითი იყოს. საკმარისად კონკურენტუნარიანმა სამამულო ფირმებმა შესაძლოა, უპასუხონ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ნაკადების შემოდინებას თავიანთი კაპიტალის მოცულობის ზრდით და საწარმოო სიმძლავრეების მოდერნიზებით [6, გვ. 133-151]. შემომავალ პუი-ებს, ასევე, შეიძლება ჰქონდეს ნეიტრალური ეფექტი ადგილობრივ ინვესტიციებზე, თუ ის ერთი ერთზე გაზრდის მთლიან ინვესტიციებს მიმღებ ქვეყანაში [12, გვ. 76-83].

მეორე მექანიზმი დაკავშირებულია ფინანსურ ბაზართან, როდესაც უცხოელი ინვესტორი აფინანსებს პროექტს მიმღები ქვეყნის ფინანსური ბაზრებიდან სესხის აღებით. შეზღუდული რესურსების პირობებში ადგილობრივი საპროცენტო განაკვეთი იზრდება, რაც სესხის აღებას არახელსაყრელს ხდის ზოგიერთი ადგილობრივი ფირმისათვის. ამის საპირისპიროდ, პუი-ებმა შეიძლება, უზრუნველყონ წვდომა ფინანსურ რესურსებზე ადგილობრივი ფირმებისათვის, რადგან კაპიტალის ნაკადები, პუი-ები ზრდის ადგილობრივ ფინანსურ რესურსებს, რაც ხელსაყრელად აისახება გაცვლითი კურსის გამყარებაზე და ამცირებს საპროცენტო განაკვეთს [8, გვ. 269-301]. ამგვარად, ადგილობრივი ფირმები ირიბად სარგებლობენ ფინანსებზე წვდომით საინვესტიციო პროექტების დასაფინანსებლად.

ემპირიული მოდელი ეფუძნება მარტივ თეორიულ სტრუქტურას, რაც ფართოდ გამოიყენება ამ ლიტერატურაში პუი-ებისა და კერძო ადგილობრივი ინვესტიციების დასაკავშირებლად [2; 7]. მოდელი იწყება ინვესტიციის ფუნქციის იდენტიფიცირებით, რომელიც მოიცავს მიმღები ქვეყნის ეკონომიკაში დაბანდებულ პუი-ების ნაკადებს და წვლილი შეაქვს მთლიანი კაპიტალის ფორმირებაში.

$$I_t \equiv I_{d,t} + I_{f,t} \quad (1),$$

სადაც I_t , $I_{d,t}$ და $I_{f,t}$ მთლიანი ინვესტიციები, სამამულო და უცხოური ინვესტიციებია,

$I_{f,t}$ - პუი-ების ფუნქცია ამ მოდელში. პრაქტიკულად, პუი-ების შემოდინება დაუყოვნებლივ არ გარდაიქმნება რეალურ ინვესტიციებად. მაშასადამე, ორწლიანი დროითი ლაგი საშუალებას აძლევს პუი-ებს გარდაიქმნას რეალურ ინვესტიციებად. ამგვარად;

$$I_{f,t} = a_0 F_t + a_1 F_{t-1} + a_2 F_{t-2} \quad (2)$$

მიმღები ქვეყნის თვალთახედვიდან გამომდინარე, პუი-ები შეიძლება იყოს მიჩნეული, როგორც ეგზოგენური ცვლადი, რომელიც დამოკიდებულია გლობალურ ეკონომიკაზე.

შიდა ინვესტიციების მოდელირება ხდება, როგორც კაპიტალის ცვლადი განსაზღვრული სასურველი და რეალური კაპიტალის სხვაობით [10, გვ. 107-143]. შესაბამისად, შიდა ინვესტიციების მოდელი ფორმალურად შემდგენიარად ჩამოყალიბდება:

$$I_{d,t} = \lambda(K_{d,t}^* - K_{d,t}) \quad (3)$$

სადაც $K_{d,t}^*$ არის ადგილობრივი ინვესტიციების მიერ განხორციელებული კაპიტალის სასურველი მოცულობა და λ კოეფიციენტი გვიჩვენებს კაპიტალის არსებული მოცულობის ოპტიმალურთან მიახლოების სიჩქარეს $\lambda > 1$.

მოცემულ მოდელში სასურველი კაპიტალის სიდიდე ორი ერთმანეთისაგან განსხვავებული ცვლადის ფუნქციაა. კერძოდ, ეკონომიკაში მოსალოდნელი ზრდის - G_t^e -ს, და ფაქტობრივ და პოტენციურ შემოსავალს შორის სხვაობას y_t . ამგვარად, კაპიტალის სიდიდე ფორმალურად შემდეგნაირად გამოისახება:

$$K_{d,t}^* = \phi_0 + \phi_1 G_t^e + \phi_2 y_t \quad (4)$$

$$\phi_1, \phi_2 > 0$$

განვიხილოთ მოდელის უკანასკნელი კომპონენტი, რომელიც წარმოადგენს კაპიტალის მოცულობის ცვლილების ტოლობას:

$$K_{d,t} = (1-d)K_{d,t-1} + I_{d,t-1} \quad (5)$$

სადაც, d - არის ყოველწლიური ცვეთის ნორმა. მე-3 და მე-5 ტოლობის გაერთიანებით შეგვიძლია ჩავწეროთ:

$$K_{d,t}^* = \phi_0 + \phi_1 G_t^e + \phi_2 y + \lambda I_{d,t-1} + \lambda I_{d,t-2} \quad (6)$$

სადაც,

$$\phi_0 = \phi_0 + \lambda^2 (1-d)^2 K_{d,t-2}$$

$$\phi_1 = \lambda \phi_1$$

$$\phi_2 = \lambda \phi_2$$

$$\lambda = \lambda^2 (1-d)$$

ახალ კი შეგვიძლია მთლიანი ინვესტიციის მოდელის გარდაქმნა (1)-ელ ტოლობაში მე-(6) და მე-(2) ტოლობის ჩანაცვლებით და მივიღებთ შემდეგ მოდელს:

$$K_{d,t}^* = \phi_0 + \phi_1 G_t^e + \phi_2 y + \psi_0 F_t + \psi_1 F_{t-1} + \psi_2 F_{t-2} + \lambda I_{d,t-1} + \lambda I_{d,t-2} \quad (7)$$

სადაც,

$$\psi_1 = \psi_1 - \lambda$$

$$\psi_2 = [\psi_2 - \lambda^2 (1-d)]$$

თუ მოლოდინი რაციონალურია, მოსალოდნელი ზრდა ფაქტობრივი ზრდისგან სისტემატურად არ უნდა გადაიხაროს. ამ შემთხვევაში, $G_t^e = G_t$. ალტერნატივა არის ადპტიური მოლოდინი, როგორცაა:

$$G_t^e = \eta_1 G_{t-1} + \eta_2 G_{t-2} \quad (8)$$

ადგილობრივ ინვესტიციებზე პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების გავლენის ტესტირება (საქართველოს მაგალითზე)

მე-7 და მე-8 ტოლობის დამატებით მიიღება მთლიანი ინვესტიციების მოდელი (9). ამ მოდელით ხორციელდება რეგრესული ანალიზი საქართველოს ეკონომიკისთვის.

$$I_{i,t} = \alpha_i + \beta_{1,i} F_{i,t} + \beta_{2,i} F_{i,t-1} + \beta_{3,i} F_{i,t-2} + \beta_4 I_{i,t-1} + \beta_5 I_{i,t-2} + \beta_6 G_{i,t-1} + \beta_7 G_{i,t-2} + \varepsilon_{i,t} \quad (9)$$

სადაც $I_{i,t}$ არის მთლიანი ინვესტიციის თანაფარდობა/რეალური მშპ-თან; F არის პირდაპირი უცხოური

ინვესტიციების თანაფარდობა/რეალური მშპ-თან; G - მშპ-ს ზრდის ტემპი; α - კონსტანტა; β პარამეტრის კოეფიციენტებია და ε შემთხვევითი სიდიდე. სამამულო ინვესტიციებზე პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებს ჩანაცვლების გავლენა გრძელვადიან პერიოდში შემდეგნაირად გაიანგარიშება:

$$\hat{\beta}_{LT} = \frac{\sum_{j=1}^3 \hat{\beta}_j}{1 - \sum_{j=4}^5 \hat{\beta}_j} \quad (10)$$

ჩათრევის და გამოდევნის ეფექტი დამოკიდებულია $\hat{\beta}_{LT}$ -ს მოცულობასა და მნიშვნელობაზე. უაღრესეს ტესტის მიხედვით, $\hat{\beta}_{LT}$ -ს მნიშვნელობის გამოთვლით, შესაძლოა სამი შედეგის მიღება:

ა. χ^2 კვადრატის ცხრილის გამოყენებით, თუ არ შეიძლება ნულოვანი ჰიპოთეზის უარყოფა, სადაც $\hat{\beta}_{LT} = 1$, ეს ნიშნავს, რომ საქართველოში შემოდინებული პუი-ების ნაკადები ყოველ ერთ დოლარზე ერთი დოლარით იზრდება;

ბ. თუ $\hat{\beta}_{LT} > 1$, ნიშნავს, რომ საქართველოში შემოსული პუი-ების მოცულობის ყოველი ერთი დოლარი ერთ დოლარზე მეტი თანხით გაიზრდება. ამ შემთხვევაში შესაძლებელია ითქვას, რომ პუი-ებს აქვს ადგილობრივი ინვესტიციების ჩათრევის შესაძლებლობა;

გ. თუ $\hat{\beta}_{LT} < 1$, ნიშნავს, რომ საქართველოში შემოსული პუი-ების ყოველი ერთი დოლარი ერთ დოლარზე ნაკლები თანხით გაიზრდება, რაც ადგილობრივი ინვესტიციების გამოდევნის ეფექტზე მეტყველებს.

მონაცემთა ანალიზი და კვლევის შედეგი

პუი-ების ჩათრევისა და გამოდევნის გავლენის გამოსათვლელად ადგილობრივ ინვესტიციებზე გამოიყენება მსოფლიო ბანკის, UNCTAD-ისა და საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემები. აგოსინისა და მეიორის მიერ შემუშავებული მოდელი გამოყენებულია პუი-ების ადგილობრივ ინვესტიციებზე გავლენის შესაფასებლად, ამიტომ რეგრესული განტოლება ამოიხსნა უმცირესი კვადრატების მეთოდის გამოყენებით, რომელიც ეყრდნობა (9) ტოლობას, რომლის საშუალებით ვღებულობთ β_i კოეფიციენტს. რეგრესული ანალიზი განხორციელდა მთლიანი ეკონომიკისათვის, რომლის მოსალოდნელი დიაგნოსტიკური შედეგები წარმოდგენილია ცხრილი 1-ში.

ცხრილი გვიჩვენებს, რომ მოდელი შესაბამისია და უზრუნველყოფს მისაღებ შედეგებს. F სტატისტიკა მნიშვნელოვანია, რაც ნიშნავს, რომ მოდელს გააჩნია პროგნოზირების ძლიერი ძალა. მაღალი R^2 კი ცვლადებს შორის დამოკიდებულების მაღალ მნიშვნელობაზე მეტყველებს, რაც უფრო მეტად დამახასიათებელია მოდელისთვის, ვიდრე საპროგნოზო ცდომილებისათვის.

ინვესტიციების მოდელის ანალიზი 1996-2016 წლების მონაცემების გამოყენებით (უმცირესი კვადრატების მეთოდი; დამოკიდებული ცვლადი: I)

ცხრილი 1

Equation	Obs	Parms	RMSE	R-sq	chi2	P
	16	7	1.49894	0.9222	189.75	0.0000
მთლიანი ინვესტიციები	Coef.	Std. err	z	P> z	[95% Conf. Interval]	
FDI_GDP						
F	1.113261	0,174295	6,39	0,000	0,77165	1,454872
F(-1)	0.0901913	0,203134	0,44	0,657	-0,30794	0,488327
F(-2)	-0,69526	0,145578	-4,78	0,000	-0,98058	-0,40993
I_GDP						
I (-1)	0,318668	0,113961	2,80	0,005	0,095308	0,542028
I (-2)	-0,04906	0,124217	-0,39	0,693	-0,29252	0,194405
GDP_growth						
G (-1)	-0,21986	0,190074	-1,16	0,247	-0,592397	0,1526795

G (-2)	0,073951	0,125702	0,59	0,556	-0,172420	0,320323
_cons	21,39741	2,189709	9,77	0,000	17,10566	25,68916

როგორ აიხსნება შედეგი, როდესაც $\hat{\beta}_{LT} \neq 1$? როგორც აღვნიშნეთ, თუ ტოლობა შენარჩუნებულია, მულტინაციონალური საწარმოების მიერ განხორციელებული ინვესტიცია ერთი ერთზეა სამამულო ინვესტიციებთან და პუი-ები გავლენას არ ახდენს მაკროეკონომიკურ მაჩვენებლებზე. თუ პუი-ების გრძელვადიანი ეფექტი არის ადგილობრივი ინვესტიციების ჩათრევა, მაშინ მაკროეკონომიკური მაჩვენებლები გრძელვადიან პერიოდში დადებითია. გამოდევნის ეფექტის შემთხვევაში პუი-ებს უარყოფითი გავლენა აქვს ინვესტიციებზე გრძელვადიან პერიოდში. უაღდის ტესტის რეგრესული მოდელის კოეფიციენტის შედეგები მე-2 ცხრილშია ნაჩვენები.

პუი-ების გავლენა ადგილობრივ ინვესტიციებზე

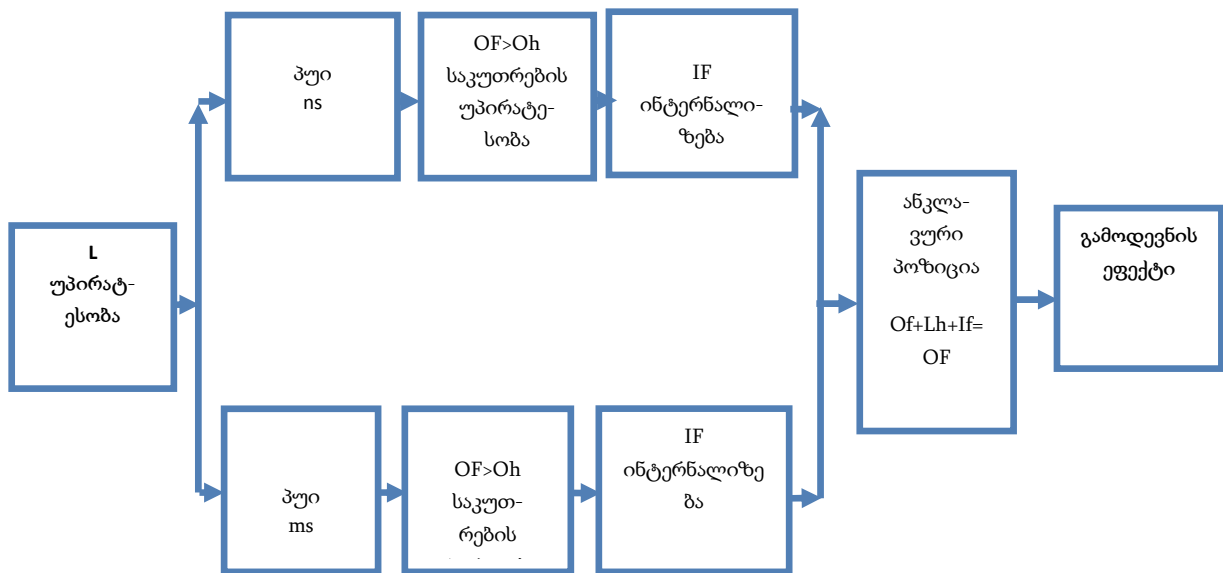
	პუი-ების მთლიან ინვესტიციებთან დამაკავშირებელი გრძელვადიანი კოეფიციენტი	გრძელვადიანი ეფექტი
საქართველოს ეკონომიკა	0,2	CO

ცხრილი 2

ცხრილი 2 გვიჩვენებს, რომ $\hat{\beta}_{LT}$ ნაკლებია ერთზე. კოეფიციენტის მოცულობა ნეგატიურია (0,2), რაც გულისხმობს პუი-ების ადგილობრივი ინვესტიციების გამოდევნის გრძელვადიან ეფექტს.

დასკვნა

მიუხედავად იმისა, რომ პუი-ებმა მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა საქართველოს ეკონომიკის ტრანსფორმირებასა და ეკონომიკურ ზრდაში, გრძელვადიან პერიოდში მისი გავლენა საქართველოს ეკონომიკაზე ნაკლებად მდგრადია. მულტინაციონალური საწარმოები სუსტად არიან ინტეგრირებული ქვეყნის ეკონომიკის სხვადასხვა დარგსა თუ სექტორებში. ადგილობრივ ფირმებთან კავშირი სუსტია, რაც აიხსნება ადგილობრივი ფირმების დაბალი კონკურენტუნარიანობით. სამამულო ფირმები სათანადო კონკურენციას ვერ უწევენ უცხოელ კონკურენტებს. ადგილობრივი ფირმების დაბალი კომპეტენციის გამო უცხოურ ფირმებს უჭირთ მათთან მდგრადი პარტნიორული ურთიერთობის ჩამოყალიბება. საკუთრების უპირატესობა, რომელიც უცხოურ ფირმას გააჩნია, ხელმისაწვდომი არ არის ადგილობრივი ფირმებისათვის. ის ადგილობრივ ფილიალს სათავო ოფისიდან გადაეცემა და განისაზღვრება ინვესტირების მოტივაციით, რაც, თავის მხრივ, განისაზღვრება მიმღები ქვეყნისა და (საქართველოს) დარგის მახასიათებლებით (იხ. სქემა)

ჩათრევისა და გამოდევნის სქემა საქართველოს მაგალითზე¹

¹ ავტორის მიერ ადაპტირებული
356

Oh = მიმღები ქვეყნების საკუთრების სპეციფიკური უპირატესობა
 Of = უცხოური ფირმების საკუთრების სპეციფიკური უპირატესობა
 Lh = მიმღები ქვეყნის ადგილმდებარეობის სპეციფიკური უპირატესობა
 If = უცხოური ფილიალის ინტერნალიზაციის სპეციფიკური უპირატესობა
 Ih = მიმღები ქვეყნის ინტერნალიზაციის სპეციფიკური უპირატესობა
 FDIins = ბუნებრივი რესურსების მაძიებელი პუი
 FDIms ბაზრის მაძიებელი პუი

რა მდგომარეობაა ამ კუთხით საქართველოში? შეზღუდული ადგილმდებარეობის უპირატესობის გამო უცხოური ფირმების ფილიალების საკუთრების უპირატესობა ინტერნალიზებულია. პუი-ების მოტივაციები, უპირატესად, ბაზრისა და ბუნებრივი რესურსების მაძიებელია. ადგილობრივ დარგებთან პირდაპირი კავშირები სუსტია და, შესაბამისად, სახეზეა, ძირითადად, ანკლავური პოზიცია. საკუთრების უპირატესობის განახლებით სარგებელს იღებს უცხოური ფილიალი. შესაბამისად, უმჯობესდება უცხოური ფილიალის სპეციფიკური უპირატესობა და ადგილი აქვს გამოდევნის ეფექტს.

ლიტერატურა:

1. Agosin Manuel, M. R. (2005). Foreign Investment in Developing Countries: Does it Crowd in Domestic Investment? *Taylor and Francis Journals*, vol. 33(2), pp. 149-162.
2. Agosin, M. R. (2000). Foreign Investment in developing countries, Does it crowd in domestic investment? . *UNCTAD*.
3. Agosin, M. R. (2000). Foreign investment developing countries Does it Crowd in Domestic Investment? *United Nations (UN) Conference on Trade and Development*. Retrieved from http://unctad.org/en/docs/dp_146.en.pdf
4. Borensztein, E. D.-W. (1998). How Does Foreign Direct Investment Affect Economic Growth? *Journal of International Economics*, 45, 115-135. Retrieved from <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0022199697000330>
5. De Backer, K. &. (2003). Does foreign direct investment crowd out domestic entrepreneurship? *Review of Industrial Organization*, 22(1), 67-84.
6. De Mello, L. (1999). Foreign direct investment- led growth: evidence from time series and panel data. *Oxford Economic Papers*, 51(1), 133-151.
7. Fry, M. (1993). Foreign Direct Investment in a Macroeconomic Framework: Finance, Efficiency, Incentives and Distortions. *Policy Research Working Paper, No. 1141*. Retrieved from http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/1993/05/01/000009265_3961004180626/Rendered/PDF/multi0page.pdf
8. Harrison, A. E. (2004). Global capital flows and financing constraints. *Journal of Development Economics*, 75, 269-301.
9. Leahy, D. &. (2000). *The Economic Journal*. 110 (462), 80-92.
10. Rama, M. (1993). Empirical investment equations for developing countries. pp. pp 107-143.
11. Solow, R. M. (1956). A contribution to the theory of economic growth. *Quarterly*, 70, 65-94.
12. Titarenko, D. (2006). The influence of foreign direct investment on domestic investment processes in Latvia. 7, 76-83.
13. UNCTAD. (1999). *Development, Foreign Direct Investment and the Challenge of of Development*. Geneva.
14. Wang, M. (2010). Foreign direct investment and domestic investment in the host country: evidence from panel study. *Applied Economics*, 42(29), 371-372.

The Impact of Crowds in or Crowds out on the Domestic Investment

David Sikharulidze

Doctorate in Economics

Associate professor

Ivane Javakishvili Tbilisi State University

S u m m a r y

The growth of Multinational Enterprises (MNEs) activities through Foreign Direct Investments (FDI) in developed and developing countries have largely attracted the attention of policy makers because of the expected positive impacts they may have on receiving countries. But the relationship between foreign direct investment (FDI) and domestic investment is a controversial issue in the economic literature. One of the main debates is whether FDI crowds

in or crowds out domestic investment. On one hand, by creating spillover effects, FDI may lead to new or higher amounts of domestic investment where it would not be possible in the absence of FDI, thus have a “crowding in” effect. On the other hand, due to the loss of competitiveness of the domestic firms FDI carries a risk of crowding-out for domestic investment. An attempt has been made in this paper to check the process and extent of crowding-in and crowding-out impacts of FDI in Georgia. In this paper, the relationship between FDI and domestic investment in Georgia will be explored for the post1990 period. The data used for FDI and domestic investment are inward FDI flows to the country and gross capital formation, respectively. The results of econometric analysis of the total investment model presented in this paper show the evidence of crowding out long-term effect of FDI on investment in Georgia.

Key words: *Foreign direct investment; Economic growth; Crowding in and Crowding out effects.*